

News č. 3/2011

Obrana proti šikanóznímu insolvenčnímu návrhu

Insolvenční řízení má za účel především vyřešit komplexně majetkovou situaci dlužníka, který se ocitl v úpadku, některým zákonem (zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení; dále jen „insolvenční zákon“, nebo také jen „InsZ“) stanoveným způsobem tak, aby byly především optimálně zajištěny nároky jeho věřitelů. V praxi však dochází k takovému využívání některých institutů insolvenčního zákona, které jsou s jeho obecným cílem v zásadním rozporu.

Jedním z výrazných příkladů je podávání tzv. šikanózních insolvenčních návrhů, jejichž prostřednictvím se věřitelé pokoušejí uspokojit své pohledávky i tehdy, kdy se na straně dlužníka jednoznačně nejedná o situaci, která by svědčila o jeho úpadku. Přitom v některých případech jde o pohledávky reálně existující a splatné, avšak někdy dokonce o pohledávky neexistující nebo velmi sporné. Insolvenční návrh v takovém případě de facto nahrazuje žalobu na plnění (přičemž navrhovatel nemusí ani uhradit soudní poplatek) a insolvenční řízení nepřipustně supluje nalézací řízení o zaplacení sporné pohledávky.

Podání insolvenčního návrhu se tak v četných případech stává nástrojem nekorektního konkurenčního boje anebo nepřipustného nátlaku na dlužníka, který jej má přimět k tomu uspokojit i sporné pohledávky jeho věřitelů. Svůj podíl na tomto stavu má samozřejmě i převažující negativní vnímání insolvenčního řízení ze strany veřejnosti, která nečiní náležitý rozdíl mezi pouhým zahájením řízení, rozhodnutím o úpadku dlužníka a rozhodnutím o způsobu jeho řešení. Zveřejněním oznámení o zahájení insolvenčního řízení tak bez dalšího dochází k okamžitému poškození dobrého jména údajného dlužníka, narušení jeho vztahů s dodavateli, zákazníky či zadavateli veřejných zakázek, bankami anebo i s vlastními zaměstnanci.

Jedním z důvodů, který k takovému jednání skutečných nebo údajných věřitelů vede, je úprava účinků zahájení insolvenčního řízení. Na rozdíl od koncepce obsažené v zákoně o konkursu a vyrovnání, kdy se o veřejnou publicitu po podání návrhu na prohlášení konkursu starali sami věřitelé, insolvenční zákon v ustanovení § 101, odst. 1 zaručuje prakticky okamžité a neomezeně přístupné informace o zahájení insolvenčního řízení, a to prostřednictvím zveřejnění oznámení o zahájení řízení v insolvenčním rejstříku. Od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního

řízení, je navíc dlužník (ve smyslu ustanovení § 109 odst. 2 ve spojení s § 111 odst. 1 InsZ) zásadně povinen zdržet se nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Účelem této úpravy je co možná nejlepší zajištění oprávněných zájmů věřitelů ve vztahu k dlužníkovi, který ekonomicky nezvládl svou podnikatelskou činnost a nachází se proto v úpadku s cílem zachovat jako součást majetkové podstaty majetek, jehož zpeněžení má zajistit budoucí uspokojení věřitelů. Za situace, kdy se dlužník skutečně nachází v úpadku, jsou takováto omezení pochopitelně zcela na místě, ale v případě nepoctivého insolvenčního návrhu jsou jejich důsledky pro „dlužníka“ někdy obtížně překonatelné.

Lze předpokládat, že velké společnosti překonají negativní důsledky spekulativního insolvenčního návrhu lépe, než menší podnikatelské subjekty, pro které může mít zahájení insolvenčního řízení fatální dopady. Ohrozit může zejména společnosti, jejichž činnost je v podstatné míře financována bankami. Okamžikem zahájení insolvenčního řízení velmi často dochází ze strany úvěrujících bank k preventivním krokům (jako je např. požadavek na poskytnutí dodatečného zajištění nebo rezervovanost při poskytování dalších zdrojů). Tato reakce pak následně může vyvolat navazující negativní důsledky a zhoršit hospodářskou situaci podniku. Kromě opatrnosti bank musí „dlužník“ počítat i s opatrností obchodních partnerů, kteří se subjektem evidovaným v insolvenčním rejstříku vážají uzavírat další obchody, či požadují platby předem. Tato situace pak tedy může vést prakticky až ke skutečnému úpadku podnikatelského subjektu, který neměl dosud žádné ekonomické problémy.

Zamítnutí insolvenčního návrhu

První bariérou proti šikanóznímu insolvenčnímu návrhu by teoreticky mělo být jeho posouzení a případné okamžité zamítnutí insolvenčním soudem. Soud by měl zamítnout insolvenční návrh především tehdy, pokud nejsou splněny předpoklady pro vydání rozhodnutí o úpadku tak, jak je stanoví insolvenční zákon. Problém spočívá v tom, že pro soud nebude možné situaci dlužníka na základě insolvenčního návrhu, i pokud bude obsahovat všechny stanovené náležitosti, ihned přesně posoudit.

I přesto však, že má insolvenční soud velice rychle (do dvou hodin, po obdržení insolvenčního návrhu) vydat vyhlášku, kterou zahájení insolvenčního řízení jejím vyvěšením v insolvenčním rejstříku oznámí veřejnosti, musí

předběžně jak přihlášku věřiteli pohledávky, tak samotný insolvenční návrh přezkoumat. Zjistí-li například, že přihláška pohledávky vykazuje takové nejasnosti, pro které by bylo třeba dalšího dokazování, mělo by být toto zjištění právě typickým důvodem pro zamítnutí návrhu. Nicméně teprve připravovaná novela insolvenčního zákona upravuje jeho znění tak, aby insolvenčnímu soudu byla explicitně dána možnost insolvenční návrh věřitele odmítnout pro zjevnou bezdůvodnost (do 7 dnů), a současně navrhuje stanovit, kdy se jedná o zjevně bezdůvodné podání (např. nedoložení splatné pohledávky insolvenčního navrhovatele, absence listin povinně zveřejňovaných v obchodním rejstříku, neexistence statutárních orgánů apod.).

Podle současné právní úpravy by měl být insolvenční návrh zamítnut také za situace, kdy se věřitel podáním insolvenčního návrhu snaží vyhnout standardnímu soudnímu řízení. V rozsudcích, které jsou k tomuto tématu dispozici, soudy několikrát konstatovaly, že není možné, aby insolvenční řízení nahrazovalo jiné typy řízení, a to zejména tehdy, pokud jsou všechny pohledávky uplatněné v rámci insolvenčního řízení sporné a jejich přezkoumání by proto vyžadovalo provádění rozsáhlého dokazování. V mnoha případech však nebude soud schopen dospět k takovému závěru v krátké době po doručení insolvenčního návrhu, a to i s ohledem na fakt, že posouzení existence úpadku je otázka nejen právní, ale i ekonomická, a že proto rozhodování soudu může vyžadovat další čas a důkazy.

Reakce dlužníka

Důležitou částí obrany proti neoprávněnému insolvenčnímu návrhu je rychlá a kvalifikovaná reakce dlužníka na skutečnosti v návrhu uvedené. S ohledem na negativní důsledky podaného insolvenčního návrhu, by dlužník neměl podcenit insolvenční řízení ani tehdy, pokud je insolvenční návrh zjevně nedůvodný. I v takovém případě by měl dlužník okamžitě zareagovat a sdělit insolvenčnímu soudu, z jakého důvodu není návrh oprávněný, respektive proč považuje pohledávku věřitele, na které je návrh založen, za spornou. S ohledem na nutnost posoudit ekonomickou situaci dlužníka, je třeba soudu sdělit podrobné informace, které se týkají jeho hospodářského postavení, a to i když jsou zjevně nesporné a všeobecně přístupné.

Žaloba na náhradu škody

Ustanovení § 147 insolvenčního zákona upravuje i další možnou obranu dlužníka v souvislosti s podáním šikanózního insolvenčního návrhu, a to možnost domáhat se náhrady škody a jiné újmy proti neúspěšnému navrhovateli. Prostřednictvím tohoto institutu však nelze nepříznivým důsledkům zahájení insolvenčního řízení zabránit, spíše by měla tato možnost údajné věřitele od podávání šikanózních insolvenčních návrhů odradit. Prozatím se ale ukazuje, že obavy věřitelů z nutnosti zaplatit náhradu škody, která byla dlužníku způsobena neodůvodněně podaným insolvenčním návrhem, nejsou příliš veliké.

Pokud byl insolvenční návrh zamítnut vinou navrhovatele, má tedy dlužník proti navrhovateli právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která mu vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu. V pochybnostech se přitom má za to, že navrhovatel zamítnutí insolvenčního návrhu zavini.

V této souvislosti je třeba uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3137/2007, které se sice nezabývá insolvenčním řízením, ale má pro něj nepochybně značnou důležitost. Rozhodnutí se týká případné odpovědnosti státu za škodu způsobenou vydáním předběžného opatření, které bylo vydáno v soudním řízení a které neoprávněně omezilo a poškodilo druhou stranu sporu. Nejvyšší soud v rozhodnutí zdůvodnil výlučnou odpovědnost navrhovatele za vzniklou škodu s tím, že v takovýchto případech je odpovědnost státu vyloučena. Obdobný výklad lze použít také, pokud jde o náhradu škody způsobené podáním nedůvodného insolvenčního návrhu, k jejíž úhradě bude povinen jediné věřitel (navrhovatel) a nikoli stát, i když opatření, která dlužníka poškodila, přijal v takto zahájeném řízení insolvenční soud. V případě, že je podle § 147 odst. 3 InsZ insolvenčním navrhovatelem právnická osoba, ručí za splnění povinnosti k náhradě škody nebo jiné újmy společně a nerozdílně členové jejího statutárního orgánu, ledaže prokáží, že bez zbytečného odkladu po podání insolvenčního návrhu informovali insolvenční soud o tom, že insolvenční návrh není podán důvodně, nebo o tom, že není splněn některý z dalších předpokladů stanovených zákonem pro vydání rozhodnutí o úpadku. Tato koncepce však nemůže vyloučit podání insolvenčního návrhu nastrčenou fyzickou osobou.

Žalobu proti věřiteli, případně jeho statutárním orgánům, musí dlužník podat nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy mu bylo doručeno rozhodnu-

tí, jímž se řízení o insolvenčním návrhu končí. V případě, kdy nebyla žaloba podána v zákonné lhůtě, právo dlužníka na náhradu škody nebo jiné újmy tím zaniká.

Předběžné opatření

S ohledem na fakt, že následná žaloba na náhradu škody neřeší bezprostřední zásah do hospodářského postavení osoby, vůči které insolvenční návrh směřuje, existuje snaha využít jako efektivní nástroj obrany institut předběžného opatření, a to s odůvodněním, že pokud je insolvenční návrh podáván ve zlém úmyslu činit na dlužníka nátlak, měl by soud předběžným opatřením zrušit veškeré účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Nespornou výhodou takového opatření je, že působí takřka okamžitě, jelikož usnesení o nařízení předběžného opatření je účinné okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku (§ 89 odst. 1 InsZ). V usnesení o nařízení předběžného opatření insolvenční soud nerozhoduje o úpadku dlužníka, ani takové rozhodnutí nijak nepředjímá, ale pouze s ohledem na okolnosti daného případu (zjevnou šikanózní povahu insolvenčního návrhu) fakticky eliminuje dopady insolvenčního řízení. Dočasná úprava poměrů snižuje tlak na dlužníka a alespoň částečně zabraňuje dalšímu zhoršování jeho hospodářské situace a jeho dobrého jména, přičemž není bráněno dalšímu pokračování insolvenčního řízení a uplatnění práv věřitele.

Ohledně institutu předběžného opatření obsahuje insolvenční zákon úpravu převedším v ustanoveních § 82, § 112 a § 113. Obecná pravomoc insolvenčního soudu nařídít předběžné opatření je pak zakotvena v ustanovení § 82 odst. 1 InsZ, podle kterého lze předběžné opatření v insolvenčním řízení nařídít i bez návrhu. Možnost zatímně upravit poměry účastníků insolvenčního řízení vyloučením účinků spojených s jeho zahájením se pak odvozuje z ustanovení § 5 písm. a) InsZ, podle kterého insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů. V případě šikanózního insolvenčního návrhu by vynucování účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení mohlo znamenat zásadní popření zásad, na kterých spočívá insolvenční zákon, a v konečném důsledku také nepřipustné odepření spravedlnosti.

Současně je však třeba zmínit opačný názor, který vychází ze stanoviska, že podle občanského soudního řádu, jehož ustanovení jsou aplikována také na oblast insolvenčního řízení, přichází v úvahu vydání předběžného

opatření pouze v případě, kdy je před zahájením řízení třeba, aby byly zatím-
ně upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního
rozhodnutí byl ohrožen (srov. § 74 o.s.ř.). Současně může být předběžným
opatřením dle občanského soudního řádu uložena povinnost někomu jinému
než účastníku řízení, ovšem jen tehdy, lze-li to na něm spravedlivě žádat.
Takovým způsobem lze nařídit předběžné opatření i po zahájení řízení, pokud
je třeba zatímně upravit poměry účastníků, nebo je zde obava, že by výkon
rozhodnutí mohl být ohrožen (§ 102 o.s.ř.).

Z výše uvedeného vyplývá, že podání návrhu na předběžné opatření,
prostřednictvím kterého by se jeho navrhovatel (dlužník) snažil eliminovat
účinky zahájeného insolvenčního řízení, ani občanský soudní řád ani insol-
venční zákon, nepředpokládají. I když se tedy návrh na vydání předběžného
opatření zdá být logickým a právě jediným možným způsobem obrany proti
takovému šikanóznímu návrhu, naráží na fakt, že právní předpisy tuto mož-
nost výslovně nepřipouštějí.

Není tedy překvapivé, že soudy na takovéto návrhy reagují při
nejmenším nejednoznačně a návrhy na nařízení předběžného opatření,
kterým by došlo ke zrušení účinků zahájeného insolvenčního řízení, zamítají s
odůvodněním, že vydání předběžného opatření nemá oporu ve stávající
právní úpravě. Stejný závěr lze vyčíst i z důvodové zprávy k připravované
novele insolvenčního zákona, ve které se uvádí, že za současné právní úpravy
nelze jednoznačně dovodit možnost soudu vyloučit anebo způsobem stano-
veným v předběžném opatření omezit některý z účinků spojených se zaháje-
ním insolvenčního řízení anebo jakýmkoliv způsobem uložit insolvenčnímu
navrhovateli, aby složil jistotu k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy vznik-
lé nedůvodným zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho
průběhu.

Závěr

Údajnému dlužníku, proti kterému směřuje šikanózní insolvenční
návrh, může v důsledku zahájení insolvenčního řízení vzniknout škoda (např.
náklady na agendu spojenou s obranou proti návrhu nebo ušlý zisk v důsled-
ku ztráty zakázek z důvodu poškození důvěry u obchodních partnerů) a v
neposlední řadě mu může vzniknout újma spočívající v poškození jeho dobré
pověsti. Možnosti okamžité a efektivní obrany na jeho straně nejsou přitom
prakticky žádné.

NEWS 3/2011

Je také ještě třeba uvést, že insolvenční zákon obsahuje záruku proti umělému vytváření věřitelů, které má šikanózní charakter. Podmínka mnohosti věřitelů stanovená insolvenčním zákonem není totiž splněna v případě, že navrhovatel převedl některou pohledávku za dlužníkem nebo její část na třetí osobu v době šesti měsíců před podáním insolvenčního návrhu anebo po zahájení insolvenčního řízení. Pokud k podobnému účelovému převodu pohledávky nebo její části došlo, a neexistují jiní věřitelé, soud insolvenční návrh zamítne. Žádné ustanovení insolvenčního zákona však nebrání tomu, aby věřitel postoupil svou pohledávku např. na Offshore společnost, a jejím prostřednictvím podal neodůvodněný insolvenční návrh. Je samozřejmé, že domáhat se náhrady škody vůči této společnosti či jejímu statutárnímu orgánu bude pro dlužníka obtížné a neefektivní.

Ministerstvo spravedlnosti připravuje novelu, která by měla riziko šikanózních insolvenčních návrhů omezit s tím, že základními principy nové úpravy by měly obsahovat např. zavedení soudního poplatku za věřitelský návrh ve výši 5.000,- Kč, možnost soudu odmítnout insolvenční návrh pro zjevnou nedůvodnost, případně uložení pokuty za zjevně nedůvodný návrh a další podobná opatření. Uvažuje se také změně formulace textu zveřejňovaných vyhlášek, kterými se oznamuje zahájení insolvenčního řízení tak, aby z ní bylo patrné zda insolvenční návrh podal dlužník nebo věřitel s poučením, že tato vyhláška a potažmo zahájení insolvenčního řízení má informativní charakter, což ještě neznamená, že je podaný insolvenční návrh důvodný, a tedy že je prokázán dlužníkuv úpadek. Do doby přijetí těchto opatření je však je obrana dlužníků proti nepoctivým insolvenčním návrhům velmi obtížná.